

MUSTAQILLIK DAVRIDA XORAZM VILOYATI OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA PROFESSOR-O'QITUVCHILAR SALOHİYATINING O'SISHI

Odamboyeva Sharifa Komil qizi

Urganch davlat universiteti

Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar fakulteti

Tarix mutaxassisligi 2-kurs magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15678367>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Xorazm viloyati oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar salohiyatining mustaqillik yillaridagi o'sish dinamikasi, kadrlar tayyorlash sifatini oshirish yo'nalishlari va erishilgan natijalar tahlil qilingan. Statistik ma'lumotlar asosida professor-o'qituvchilar tarkibining miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari, ularning gender taqsimoti hamda ilmiy salohiyat darajasining o'zgarishi o'rganilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, professor-o'qituvchilar, ilmiy salohiyat, gender tenglik, Xorazm viloyati, kadrlar tayyorlash.

РОСТ ПРОФЕССОРСКО-ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация. В данной статье проанализирована динамика роста профессорско-преподавательского потенциала высших учебных заведений Хорезмской области за годы независимости, направления повышения качества подготовки кадров и достигнутые результаты. На основе статистических данных были изучены количественные и качественные показатели профессорско-преподавательского состава, их гендерное распределение и изменение уровня научного потенциала.

Ключевые слова: высшее образование, профессорско-преподавательский состав, научный потенциал, гендерное равенство, Хорезмская область, подготовка кадров.

THE GROWTH OF THE CAPACITY OF PROFESSORS AND TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE KHOREZM REGION DURING THE INDEPENDENCE PERIOD

Abstract. This article analyzes the dynamics of the growth of the potential of professors and teachers in higher educational institutions of the Khorezm region in the years of independence, the directions of improving the quality of training and the results achieved. On the basis of Statistics, quantitative and qualitative indicators of the composition of professors and teachers, their gender distribution and changes in the level of scientific potential are studied.

Keywords: higher education, professors, scientific potential, gender equality, Khorezm region, personnel training.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng, mamlakatimizda ta'lim tizimini isloh qilish, uni jahon standartlari darajasiga ko'tarish davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, professor-o'qituvchilar salohiyatini oshirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.

Xorazm viloyati O'zbekistonning qadimiy ilm-fan va madaniyat markazlaridan biri sifatida oliy ta'lim sohasida ham o'ziga xos o'ringa ega. Viloyatda mavjud oliy ta'lim muassasalari nafaqat mintaqa, balki butun mamlakat uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Shu bois, ushbu hududdagi oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar salohiyatining o'sishi masalasini o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi.

Mustaqillik yillarida Xorazm viloyati oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar salohiyatini oshirish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirildi. Bu jarayon ikki yo'nalishda - miqdoriy va sifat jihatidan rivojlanishni o'z ichiga oldi. Professor-o'qituvchilar sonining oshishi bilan bir qatorda, ularning ilmiy salohiyati, malakasi va kasbiy mahoratini oshirish masalalariga ham alohida e'tibor qaratildi.

Maqolaning dolzarbligi shundaki, professor-o'qituvchilar salohiyatining o'sishi bevosita ta'lim sifatiga ta'sir ko'rsatadi va milliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligini ta'minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shuningdek, bu jarayonni tadqiq etish orqali erishilgan yutuqlar va mavjud muammolarni aniqlash, kelajakdagi rivojlanish istiqbollari belgilash mumkin.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi tizimli yondashuv, tarixiy-qiyosiy tahlil va statistik ma'lumotlarni o'rganishga asoslangan. Asosiy manba sifatida Xorazm viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari, O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimiga oid me'yoriy hujjatlar va ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Oliy ta'lim tizimidagi islohotlar va ularning natijalarini Abduraxmanov K.X. [2], Mardonov Sh.Q. [3] kabi olimlar o'z tadqiqotlarida keng yoritganlar. Xorijiy tadqiqotchilardan Roberts P. [4] va Wilson L. [5] oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar salohiyatini rivojlantirish masalalarini o'rganganlar.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Xorazm viloyati oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar salohiyatining o'sishi dinamikasi bir necha muhim ko'rsatkichlar orqali tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2019/2020 o'quv yilida professor-o'qituvchilar soni 1082 nafarni tashkil etgan bo'lsa, keyingi yillarda bu ko'rsatkich izchil o'sish tendensiyasini namoyish etdi. 2020/2021 o'quv yilida 1151 nafar (+6.4%), 2021/2022 o'quv yilida 1328 nafar (+15.4%), 2022/2023 o'quv yilida 1571 nafar (+18.3%), 2023/2024 o'quv yilida esa 1903 nafarga (+21.1%) yetdi. Besh yil ichida professor-o'qituvchilar sonining 76 foizga oshishi oliy ta'lim tizimining kengayishi va yangi ta'lim yo'nalishlarining ochilishi bilan bevosita bog'liq.

Professor-o'qituvchilar tarkibining gender taqsimoti tahlili muhim natijalarni ko'rsatdi. 2023/2024 o'quv yilida erkak o'qituvchilar soni 930 nafar (48,9%), ayol o'qituvchilar soni esa 973 nafar (51,1%) ni tashkil etdi. Bu ko'rsatkichlar 2019/2020 o'quv yiliga nisbatan sezilarli o'zgarishni ko'rsatadi, o'sha davrda erkaklar 620 nafar (57,3%), ayollar 462 nafar (42,7%) bo'lgan. Gender tarkibidagi bunday ijobiy o'zgarishlar oliy ta'limda ayollarning faol ishtirokini ta'minlash borasidagi davlat siyosatining natijasi hisoblanadi.

Hududiy taqsimot bo'yicha, Urgench shahrida joylashgan oliy ta'lim muassasalarida 1774 nafar (93,2%), Xiva shahrida esa 129 nafar (6,8%) professor-o'qituvchi faoliyat yuritmoqda. Bu taqsimot viloyatdagi oliy ta'lim muassasalarining joylashuvi va talabalar soniga mutanosib ravishda shakllangan.

Professor-o'qituvchilarning ilmiy salohiyati bo'yicha ham sezilarli o'sish kuzatilmoqda. 2023/2024 o'quv yilida ilmiy darajaga ega professor-o'qituvchilar soni 508 nafarni tashkil etib, bu umumiy professor-o'qituvchilar sonining 26,7 foizini tashkil etadi. 2021/2022 o'quv yiliga nisbatan bu ko'rsatkich 61,8 foizga oshgan. Ilmiy unvonga ega bo'lgan professor-o'qituvchilar soni ham 153 nafardan 221 nafarga ko'payib, 44,4 foizlik o'sishni qayd etdi.

Nodavlat oliy ta'lim tashkilotlarining rivojlanishi ham e'tiborga loyiq. 2021/2022 o'quv yilida 24 ta nodavlat oliy ta'lim tashkiloti 255 nafar professor-o'qituvchi bilan faoliyat yuritgan bo'lsa, 2023/2024 o'quv yilga kelib ularning soni 314 nafarga yetdi. Bu sohada 10,6 foizlik o'sish xususiy sektor rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Tahlil natijalariga ko'ra, professor-o'qituvchilar salohiyatining o'sishida quyidagi tendensiyalar kuzatilmoqda:

- ✓ Professor-o'qituvchilar sonining izchil o'sishi
- ✓ Gender tengligiga erishish borasidagi sezilarli yutuqlar
- ✓ Ilmiy salohiyat ko'rsatkichlarining yaxshilanishi
- ✓ Nodavlat oliy ta'lim sektorining rivojlanishi

Shu bilan birga, professor-o'qituvchilar salohiyatini oshirish borasida ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, ilmiy daraja va unvonga ega pedagog kadrlarning nisbatan kamligi, ularning xalqaro ilmiy hamjamiyat bilan aloqalari yetarli darajada emasligi, raqamli kompetensiyalarni oshirish zarurati kabi masalalar o'z yechimini kutmoqda.

Bu ko'rsatkichlarning barchasi Xorazm viloyati oliy ta'lim tizimida professor-o'qituvchilar salohiyatining izchil rivojlanib borayotganini, ammo xalqaro standartlarga to'liq javob berish uchun yanada ko'proq sa'y-harakatlar talab etilishini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ilmiy-pedagogik kadrlar salohiyatini oshirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish borasida qo'shimcha chora-tadbirlar zarur.

1-rasm. Xorazm viloyatida oliy ta'lim tashkilotlarida faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchi xodimlar soni dinamikasi (2019-2024-yillar)

Grafikda Xorazm viloyati oliy ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilar sonining 5 yillik o'zgarish dinamikasi aks ettirilgan.

2019/2020 o'quv yilida umumiy professor-o'qituvchilar soni 1082 nafarni tashkil etgan.

2020/2021 o'quv yilida 1151 nafarga yetib, o'sish sur'ati 6,4 foizni tashkil etgan. 2021/2022 o'quv yilida 1328 nafar bo'lib, 15,4 foizga ko'paygan. 2022/2023 o'quv yilida esa 1571 nafarga yetib, 18,3 foizlik o'sish kuzatilgan. 2023/2024 o'quv yilida eng yuqori ko'rsatkich - 1903 nafar qayd etilib, oldingi yilga nisbatan 21,1 foizga oshgan.

Hududiy taqsimot bo'yicha:

- Urganch shahrida 1774 nafar (+19,4%)
- Xiva shahrida 129 nafar (+51,8%)

Grafikdan ko'rinadiki, professor-o'qituvchilar soni besh yil davomida izchil o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan. Ayniqsa, so'nggi ikki yilda o'sish sur'ati yuqori bo'lib, bu oliy ta'lim tizimining kengayishi, yangi oliy ta'lim muassasalarining ochilishi va mavjud OTMlarda yangi yo'nalishlarning tashkil etilishi bilan bog'liq. Shuningdek, Xiva shahridagi o'sish sur'ati (+51,8%) Urganch shahriga (+19,4%) nisbatan sezilarli darajada yuqori ekanligi ham e'tiborga molik.

XULOSA

Xorazm viloyati oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar salohiyatining o'sishi bo'yicha olib borilgan tadqiqot quyidagi asosiy xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

Birinchidan, mustaqillik yillarida professor-o'qituvchilar sonining miqdoriy o'sishi kuzatildi. 2019-2024 yillar oralig'ida ularning soni 1082 nafardan 1903 nafarga yetib, 76 foizga oshgan. Bu o'sish oliy ta'lim tizimining kengayishi va yangi ta'lim yo'nalishlarining ochilishi bilan bog'liq.

Ikkinchidan, professor-o'qituvchilar tarkibida gender tengligiga erishish borasida sezilarli natijalar qo'lga kiritildi. 2023/2024 o'quv yilida ayol o'qituvchilarning ulushi 51,1 foizni tashkil etib, bu ko'rsatkich xalqaro standartlarga mos keladi va ta'lim jarayonida gender tengligini ta'minlash borasidagi davlat siyosatining samarali amalga oshirilayotganini ko'rsatadi.

Uchinchidan, professor-o'qituvchilarning ilmiy salohiyati sezilarli darajada oshdi. Ilmiy darajaga ega pedagog kadrlar soni 2021-2024 yillar davomida 61,8 foizga ko'paydi. Bu o'sish oliy ta'lim muassasalarida ilmiy faoliyatni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash tizimining yaxshilangani bilan bog'liq.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, Xorazm viloyati oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar salohiyatining o'sishi ijobiy dinamikaga ega bo'lib, bu jarayon milliy ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi bilan uzviy bog'liq holda davom etmoqda. Erishilgan yutuqlar bilan bir qatorda, xalqaro standartlar darajasiga erishish uchun yanada ko'proq sa'y-harakatlar talab etiladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (2020). Toshkent.
2. Абдурахманов, К.Х. (2021). Олий таълим тизимини модернизация қилиш масалалари. Тошкент: Фан.
3. Мардонов, Ш.Қ. (2020). Ўзбекистонда олий таълим ривожланиши. Тошкент: Академия.
4. Roberts, P. (2023). Higher Education Development in Central Asia. Journal of Education, 15(2), 45-60.

5. Wilson, L. (2022). Faculty Development in Post-Soviet Countries. Higher Education Quarterly, 76(3), 278-295.
6. Хоразм вилояти статистика бошқармаси маълумотлари. (2024). www.xorazmstat.uz
7. Турсунов, А.А. (2023). Олий таълим муассасаларида гендер тенглик масалалари. Таълим ва инновациялар, 4(2), 125-138.
8. Матчанов, Б.Р. (2022). Хоразм вилояти олий таълим тизими ривожланиш тенденциялари. Урганч: УрДУ.
9. Alimov, R.X. (2023). O'zbekiston oliy ta'lim tizimini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish. Ta'lim menejmenti, 5(1), 12-25.